

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Pedagogika / Pedagogy
2017, t. 128, Nr. 4, p. 5–19 / Vol. 128, No. 4, pp. 5–19, 2017

LIETUVOS
EDUKOLOGIJOS
UNIVERSITETAS

Švietimo modeliuotos krypties ir konteksto įtampų tendencijos

Ramutė Bruzgelevičienė

Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos ir filosofijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, ramute.bruzgeleviciene@leu.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojama Lietuvos švietimo modeliuotos krypties ir konteksto įtampų problema dabartiniame Lietuvos švietimo raidos etape, keliant pagrindinį tyrimo klausimą: kodėl tarp švietimo numatytos krypties ir jo dabartinės raidos vertinimo susiklosto įtampos. Remiamasi kokybinio dokumentinio tyrimo metodologine prieiga: analizuojami tikslingai pasirinkti dokumentiniai šaltiniai – vyriausybinių švietimo dokumentai ir diskurso švietimo tema tekstai. Remiantis duomenų analizės ir kokybinės turinio analizės metodo deducine versija prieinama prie išvados, kad dabartinės raidos laikotarpiu švietimo įtampos gali klostytis dėl ryškėjančio skirtingų švietimo reformos krypčių susikirtimo: švietimo vyriausybiniuose dokumentuose fiksuota lygių galimybių, orientacijos į asmenį reformos kryptis konfrontuoja su švietime ryškėjančiomis finansinių sumetimų, konkurencijos lemiamų reformų krypties tendencijomis.

Esminiai žodžiai: *švietimo paskirtis, tikslai, principai, būklė, dokumentai, reformos.*

Įvadas

Temos aktualumas. Dar prieš atkuriant nepriklausomą Lietuvos valstybę 1988–1989 m. Tautinės mokyklos koncepcijoje, o ypač nuo pat valstybės atkūrimo kurtuose švietimo dokumentuose, modeliuota laisvojo ugdymo filosofiniais pagrindais, humanizmo vertybėmis paremta, į visų asmenų dalyvavimą švietime orientuota švietimo reforma. Tačiau pastaraisiais metais (2015–2017) viešojoje erdvėje tvirtinama, kad esą švietimo kryptis yra pamesta, švietimo sistema krinta į bedugnę, neturi rimtų atramos taškų – vertybių. Ką švietimui galėtų reikšti tokia nuolatos viešai kartojama pozicija? P. Rado, analizavusio Vidurio ir Rytų Europos švietimo politiką, požiūriu, „labai svarbus kanalas, kuriuo infor-

macija daro įtaką politikai, dažnai yra isteriškas politikų domėjimasis viešąja nuomone. Žurnalistų vaidmuo nepaprastai svarbus žmonėse atsirandančioms švietimo reikalų interpretacijoms. Vidurio ir Rytų Europos žiniasklaida pateikia švietimo klausimus kaip priskirtinus politinės valdžios sričiai, o ne švietimo politikai. Svarbi ir kita žiniasklaidos misija – veikti švietimo praktiką vartojant magiškos galios turintį šių dienų žargoną“ (Rado, 2001). Turint omeny žiniasklaidos galią veikti politikų, visuomenės švietimo interpretacijas, tikėtina, kad atsirandanti įtampa turi įtakos tiek visai viešajai opinijai švietimo atžvilgiu, tiek mokytojų nuostatoms (ne)tikėti reformos idėjų įgyvendinimo prasme, tiek visų švietimo dalyvių menkstančiam pasitikėjimui švietimu. Todėl aktualu aiškintis, ar nuo reformos pradžios tiek pakito švietimo kryptis pastarąjį reformos dešimtmetį priimtuose švietimo dokumentuose, ar iškilo aplinkybių, duodančių pagrindą švietimo ekspertams abejoti švietimo raidos dabartinio etapo kryptimi.

Viešojo diskurso poveikis švietimui ir visuomenei Lietuvos mokslininkų nediskutuojamas, švietimo politikai viešajame diskurse nepateikia argumentų apie esančius švietimo sistemos, mokyklų geruosius pasiekimus, neaiškinami ir neargumentuojami priimami perspektyvūs sprendimai (išskyrus rezonansinius sprendimus, pvz., 2017 m. universitetų tinklo pertvarkos tema). Sėkmingas mokyklų ugdymo veiklas, aplinkas, procesus pristato beveik išimtinai tik Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldus leidinys „Švietimo naujienos“ (spausdinta ir el. versijos), pasiekiantis dirbančiuosius švietime. Pozityvi žinia apie švietimą garsinama ir ministerijai pavaldžių institucijų tinklalapiuose, tačiau viešajame diskurse neskleidžiama. Menkinamas švietimas nuo diskusijos su oponentais atsiveria tyla. Įtampų tendencijos, priežastys aktualizuojamos mokslininkų darbuose (pvz., L. Duoblienės (2009), R. Želvio (2009) ir kt.), bet ne viešajame diskurse. Todėl čia pateikiama vykdomo tyrimo viešojo diskurso švietimo tema dalis yra mėginimas atkreipti dėmesį į diskurso galimą grįžtamąjį poveikį pačiam švietimui ir į tikėtinas įtampų priežastis. Dėl straipsnio apimties ribotumo susitelkiama tik į vienos diskurso koalicijos subjektų – švietimo ekspertų – reiškiama požiūrio į švietimą ir švietimo modeliutos krypties sankirtas.

Aptartas probleminis laukas suponuoja tyrimo klausimą: kodėl kyla įtampos tarp švietimo modeliutos krypties ir dabartinio Lietuvos švietimo raidos etapo vertinimo. Tikslas – išryškinti švietimo modeliutos krypties ir dabartinio Lietuvos švietimo raidos etapo vertinimo įtampų tendencijas. Tyrimo objektas – švietimo modeliutos krypties ir dabartinio Lietuvos švietimo raidos etapo vertinimo įtampų tendencijos. Tyrimo uždaviniams prilyginami iš pagrindinio klausimo kylantys daliniai klausimai: 1) kaip / ar reformos laikotarpiu švietimo dokumentuose išlaikomas filosofinių, vertybinių pagrindų stabilumas; 2) kodėl susiklosto įtampos vertinant švietimo dabartinį raidos etapą.

Tyrimo metodologija. Remiamasi kokybinio tyrimo strategija, dokumentinio tyrimo metodu (McCulloch, 2004). Dokumentiniams duomenų šaltiniams taikyta kriterinė atranka (Patton, 2001). Dokumentinių šaltinių grupės yra dvi. Pirmoji – vadinamieji vyriausybiniai dokumentai (Silverman, 2006). Duomenų šaltiniais pasirinkti švietimo politikos

kūrimo lygmens konceptualūs ir strateginiai dokumentai *Lietuvos švietimo koncepcija* (1992), *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija* (2013), *Geros mokyklos koncepcija* (2015). Pastarieji dokumentiniai šaltiniai didelės apimties, todėl teikiamo straipsnio tyrime analizuoti ne ištisi, o tik pasirinkti analizės vienetai (Mertens, 1998), galintys pagrįsti pirmąjį tyrimo dalinį klausimą – kaip / ar išlaikoma dabar galiojančiuose vyriausybinuose švietimo dokumentuose reformos pradžioje modeliuota švietimo paskirties samprata, vertybiniai švietimo principai. Antroji dokumentinių šaltinių grupė – viešosios erdvės diskurso (2015–2017) dokumentiniai šaltiniai, atrankos kriterijai – tekstai, išreiškiantys švietimo ekspertų požiūrį į švietimo būklę, problemas, esamus švietimo dokumentus. Sujungus požiūrius į diskurso koaliciją išlaikomas konfidencialumo principas. Duomenų analizei pasirinkta kokybinės turinio analizės metodo dedukcinė versija (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017), pagal tyrimo klausimus suformuluotos kategorijos (žr. duomenų analizės matricą – 1 lentelę). Analizei imami prasminiai vienetai – teksto pastraipos, savo prasme atitinkančios suformuluotas kategorijas. Vaizdinė informacija kuriama pateikiant lyginamąsias lenteles, matricas.

1 lentelė

Duomenų analizės matrica

Tyrimo klausimai	Kategorijos
1. Kaip / ar išlaikoma dabar galiojančiuose vyriausybinuose švietimo dokumentuose reformos pradžioje modeliuota švietimo paskirties samprata, vertybiniai švietimo principai.	Švietimo kaip institucijos vaidmuo, vieta visuomenėje Švietimo principai Švietimo ir ugdymo tikslai
2. Kodėl susiklostė įtampos vertinant švietimo dabartinio raidos etapo filosofinius, vertybinius pagrindus.	Švietimo būklės apibūdinimas Įvardijamos švietimo problemos Santykis su esamais švietimo dokumentais

Tyrimo ribotumas. Straipsnio apimtis leidžia aprėpti palyginti neilgo laikotarpio diskursą, tarsi padaryti momentinę nuotrauką. Nėra galimybių analizuoti ištisus dokumentinius šaltinius, todėl remiamasi teksto kondensavimo procedūra (Robson, 2004). Tai, kaip ir naudota kokybinės turinio analizės metodo dedukcinė versija, susiaurina galimybes pristatyti visą dokumentiniuose šaltiniuose išreikštų požiūrių spektrą.

Tyrimo teorinės priegos. Aiškinantis įtampų tarp švietimo strateginių dokumentų modeliuotos švietimo krypties ir dabartinės raidos konteksto tendencijas, aktualu turėti omeny galimas savo prigimtimi, tikslais, įgyvendinimo būdais konfrontuojančias reformos kryptis: 1) dėl konkurencijos daroma reformos, kurios požymiai – reaguoti į darbo rinkos poreikius; siekti kokybės, efektyvumo, konkurencijos, vesiančios į sėkmę; 2) dėl finansinių klausimų vykdomos reformos, kurių požymiai – reaguoti į biudžeto

sunkumus, švietimo išteklių mažėjimą, optimizuoti tinklą, stambinti klases ir pan.; 3) lygių galimybių reformos, kurių požymiai – reaguoti į siekį įtvirtinti švietime socialinį mobilumą ir socialinį teisingumą, kokybiško švietimo prieinamumą visiems ir kiekvienam (pagal Želvys, 2003).

Asmens ugdymo, asmens ir valstybės santykio, asmenų tarpusavio santykių lygmenimis tyrimui aktuali M. Lukšienės (1999) suformuluota dviejų ugdymo tendencijų srautų – humanistinio-kultūrinio ir pragmatinio-technologinio – samprata (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Dviejų ugdymo tendencijų srautų samprata

Humanistinio-kultūrinio srauto požymiai	Pragmatinio-technologinio srauto požymiai
Jaunosios kartos brendimui ypač reikšmingos bendražmogiškosios, orientuotos į konstruktyvų žmonių sambūvį, idėjos, vertybinės nuostatos, prasmės ir reikšmingumo kategorijos. Humanizacija, aprėpanti dorovinių normų, demokratijos normų, požiūrio į vaiką ir socialinių santykių, ugdymo tikslų ir būdų-metodų humanizavimą; Esminis ugdymo vaidmuo stabdant skurdą, išskirtinumus (privilegijas), kuriant solidarumą, socialinį teisingumą (pagal Lukšienė, 1999)	Žmogus – iniciatyvus, teisiškai pasirengęs, išmanantis vadybą, veiklus, veržlus; Dvasinė žmonių bendravimo sritis – prekybinio, biznio modelio atkartojimas; Siekis – efektyvumas, nekreipiant dėmesio į dažną manipuliavimą individualiai, asmens vidinės plėtotės pažeidimo pavojus ir kt. (pagal Lukšienė, 1999)

Ugdymo humanistinis kultūrinis srautas neabejotinai sietinas su vadinamąja lygių galimybių reforma, pragmatinis-technologinis – su finansinių tikslų konkurencijos lemiamomis reformomis. Pateikti teoriniai požiūriai gali būti svarbūs aiškinantis kylančių modelių švietimo krypties ir dabartinio konteksto įtampų priežastis.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo pirmojo dalinio klausimo paskirtis – aiškintis, kaip / ar išlaikoma vyriausybinuose švietimo dokumentuose reformos pradžioje modeliuota švietimo paskirties samprata, vertybiniai švietimo principai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Kaip švietimo dokumentuose išlaikomas švietimo vertybinių pagrindų tęstinumas

Dokumentai Kategorijos	Lietuvos švietimo koncepcija (1992)	Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija (2013)	Geros mokyklos koncepcija (2015)
1. Švietimo kaip institucijos vaidmuo / vieta visuomenėje	<p><...> švietimas – pamatinis visuomenės raidos veiksnys, visų socialinių reformų pagrindas.</p> <p><...> švietimas įstengs deramai atlikti savo vaidmenį tik tuomet, kai jo raida lenks bendrąją visuomenės raidą.</p>	<p>9. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visuomenės raidą – daro progresyvią įtaką mąstymo ir veikimo kultūrai. Esminis sėkmės veiksnys – švietimo institucijų ir visuomenės narių dinamiška sąveika kuriant sumanią visuomenę. Tik taip švietimas gali prisidėti prie Lietuvos tikslo tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi.</p>	<p>Neaptariama. Pastaba: dokumente pateikta ne švietimo kaip sistemos, o mokyklos kaip institucijos aptartis, todėl nėra pagrindo lyginti visais aspektais.</p>
2. Lietuvos švietimo principai	<p>1. Humaniškumas: nelygstamo asmens vertingumo, jo pasirinkimo laisvės ir atsakomybės teigimas. 2. Demokratiškumas: mokymasis ir gebėjimas grįsti gyvenimą išsąmonintomis demokratijos vertybėmis; švietimo demokratinių santykių kūrimas ir laikymasis; visuotinis švietimo prieinamumas; doros kaip būtino demokratijos pagrindo pripažinimas.</p> <p>3. Nacionalumas: įsipareigojimas Lietuvos kultūrai, rūpestis jos identiteto išsaugojimu ir istoriniu tęstinumu. Lietuvos švietimas saugo ir plėtoja daugialytę, nacionalinių mažumų patirtimi praturtintą krašto kultūrą.</p> <p>4. Atsinaujinimas: atvirumas kaitai ir kritišką naujo priėmimas, išlaikant universalias dorovės normas ir nacionalumo branduolį.</p>	<p>7.1. Humaniškumas, demokratiškumas ir lygios galimybės, pilietiškumas, laisvės realizavimas ir etika, tolerancija ir dialogiškumas.</p> <p>7.2. Nacionalinė tapatybė, istorijos pažinimu grįstas tradicijos tęstinumas ir atvirumas kultūrų įvairovei.</p> <p>7.3. Bendradarbiavimas, bendras darbas ir įvairių visuomenės grupių nuomonių nuolatinis keitimasis bei indėlis į bendrus tikslus.</p> <p>7.4. Kūrybiškumas, išradin-gumas, saviraiška, savo ir visuomenės sėkmės kūrimas generuojant idėjas ir jas įgyvendinant, kontekstualus atvirumas naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai.</p> <p>7.5. Atsakingumas už savo veiksmus, aktyvus rūpinimasis savimi, aplinka, bendruomene, šalimi, efektyvus veikimas siekiant tikslų.</p>	<p>7. Gera mokykla – pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti, prasmės, atradimų ir asmens ugdymo(si) sėkmės siekianti mokykla, kuri savo veikloje vadovaujasi mokyklos bendruomenės susitarimais ir mokymusi.</p> <p>13.2. <...> Tarpusavio santykiai grindžiami humaniškais geranoriškumo, pagarbos, pasitikėjimo, solidarumo, lygiateisiškumo principais.</p> <p>13.6. <...> Mokykla yra atvira pasauliui: mokyklos bendruomenės nariai domisi kintančia aplinka ir reaguoja į pokyčius.</p>

Dokumentai Kategorijos	Lietuvos švietimo koncepcija (1992)	Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija (2013)	Geros mokyklos koncepcija (2015)
3. Švietimo ir ugdymo tikslai	<p><...> padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą; ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti; ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti; brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimonę; ugdyti žmogų demokratijai; ugdyti Lietuvos valstybės pilietį. ugdymo pagrindinis tikslas – savaranki ir kūrybinga, maksimaliai jau mokykloje savo gebėjimus išskleidžianti asmenybė.</p>	<p>Teikiami VŠ strategijos tikslai, ne apskritai švietimo: 10. Pagrindinis strateginis tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. 13.3. Užtikrinant švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams ir jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi ir studijų poreikius. 13.4. Garantuojant švietimo sistemos veiksmingumą sukurti paskatų ir vienuodų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje, derantį su valstybiniu planavimu;</p>	<p>Teikiama GMK paskirtis, viso švietimo tikslai neapartariami: 2. Koncepcijos paskirtis – būti universaliu šiuolaikinės mokyklos raidos orientyru, nurodančiu, kokie mokyklos bruožai laikomi vertingais bei pageidaujama šalyje, paskatinti mokyklų bendruomenių kūrybiškumą bei ilgalaikes įvairių tipų mokyklų tobulinimo iniciatyvas. 13.1. Asmenybės ūgtis. Ją apibūdina šie bruožai: asmenybės branda (savivoka, savivertė, vertybinis kryptingumas ir gyvenimo būdas); pasiekimai (mokinių įgytų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų visuma); pažanga. 13.4. <...> ugdymas (mokykmas) nėra savitiksliis – jis padeda mokiniui ugdytis įvairias jam ir visuomenei svarbias kompetencijas, moko lankstumo kintant aplinkai bei gebėjimo susidoroti su iššūkiais, skatina savarankiškai kelti klausimus ir mąstyti. 13.1. <...> Įgyjami pagrindiniai gebėjimai, leidžiantys tapti pilietiškais, humaniškas vertybes puoselėjančiais visuomenės nariais ir sėkmingai planuoti asmeninį ir profesinį gyvenimą.</p>

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad atraminiai vertybiniai pagrindai švietimo konceptualiuose, strateginiuose dokumentuose išlaikomi palyginti nuosekliai. Tiek *Lietuvos švietimo koncepcija* (toliau – LŠK, 1992), tiek *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija* (toliau – VŠS, 2013) teigia rekonstrukcinį švietimo pobūdį apibūdinamos švietimo kaip institucijos vaidmenį / vietą visuomenėje. VŠS (2013) rekonstrukciniam švietimo pobūdžiui kelia papildomą uždavinį, kurio nėra LŠK (1992), – „prisidėti prie Lietuvos tikslo tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo nacionalinį tapatumą šalimi“.

Tiek *Lietuvos švietimo koncepcija* (LŠK, 1992), tiek *Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija* (VŠS, 2013) deklaruoja tuos pačius – *humaniškumo, demokratiškumo, nacionalumo, atsinaujinimo* – principus, pateikiamus iš dalies skirtinga leksine raiška. Principai išreiškia vertybinius švietimo pagrindus. VŠS (2013) principus išplečia, orientuodamasi į

Valstybės pažangos strategiją „Lietuva 2030“ (2012), principams prilyginamos ir asmens savybės arba kompetencijos: „kūrybiškumas, išradingumas, saviraiška, savo ir visuomenės sėkmės kūrimas generuojant idėjas ir jas įgyvendinant, kontekstualus atvirumas naujovėms ir geriausiai pasaulio praktikai“. Vertybiniai *humaniškumo, demokratiškumo, atvirumo* principai išreiškiami ir *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015) – mokyklos kaip institucijos ugdymo tikslų, subjektų santykių institucijoje lygmenimis.

LŠK (1992) švietimo ir ugdymo tikslai kryptingai orientuoti į asmenybės ugdymą – savaranki ir kūrybinga, maksimaliai jau mokykloje savo gebėjimus išskleidžianti; bendrosiomis žmogaus vertybėmis grindžianti gyvenimą; turinti brandžią tautinę bei kultūrinę savimonę; pilietiškai veikianti demokratijoje; pasirengusi profesinei veiklai, adaptyvi pokyčių sąlygomis ir pan. Pagal VŠS (2013) tikslas yra „paversti Lietuvos švietimą tvarių pagrindų valstybės gerovės kėlimui, veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį“, taigi akcentuoja ne tik švietimo kaip tvaraus valstybės gerovės pagrindo, bet ir valstybės bei ją kuriančio piliečio santykį, čia jau nuskamba pragmatinio-technologinio srauto dominuojanti orientacija į asmens aktyvumą, veržlumą. Kita vertus, tikslas tapti tvarių pagrindų valstybės gerovės kėlimui gali būti iššifruojamas ir kaip švietimo pajungimas, tarnystė šalies ūkio kitoms sritims, kai gerovės samprata susiaurinama, sutapatinama būtent su ūkio raida, jo konkurencingumu. GMK (2015) ugdymas, kaip ir Lietuvos švietimo koncepcijoje, orientuojamas kryptingai į asmenį – įgijimą pagrindinių gebėjimų, leidžiančių tapti pilietiškais, humaniškas vertybes puoselėjančiais visuomenės nariais ir sėkmingai planuojančiais asmeninį ir profesinį gyvenimą, asmeniui ir visuomenei svarbių kompetencijų išsiugdymą. Pastaruoju teiginiu užkoduojamas asmens ir visuomenės interesų dermės siekis.

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2013) kalba ir apie palankiausias sąlygas individualiems gebėjimams išsiskleisti, veiksmingą pagalbą atpažįstant save, tačiau kelio veiklos pasaulyje rinkimasis siejamas su valstybiniu planavimu – taigi užprogramuojama asmens ir valstybės santykio – dermės, arba vieno iš subjekto pirmumo galimybės, ekonominio tikslingumo – problema. Kitaip tariant, tikėtina užprogramuojama pateiktose teorinėse priegose iškelta M. Lukšienės numatytoji potenciali vadinamojo pragmatinio-technologinio srauto pastanga manipuluoti žmogumi, jei valstybės interesas būtų iškeltas kaip pirmesnis nei asmens, būtų kardinaliai orientuotas į darbo rinkos poreikius, tai atitinka konkurencijos paskatintos reformos požymius.

Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013) pateikiama švietimo misija: „<...> suteikti kiekvienam su Lietuva save susiejusiam asmeniui savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, padėti nuolat tobulinti savo gebėjimus tapti visaverčiu visuomenės nariu, aktyviai dalyvaujančiu socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime.“ Čia pat pateikta ir švietimo vizija: „Kiekvienas vaikas, jaunas ir suaugęs žmogus Lietuvoje siekia ir nesunkiai randa, kur mokytis, šalies švietimo sistemą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės nuolat tobulėjančios, tarpusavyje ir su partneriais bendradarbiaujančios švietimo įstaigos, kurių darbuotojai turi autoritetą visuomenėje ir palaiko

nuolatinę diskusiją dėl švietimo plėtotės, Lietuvos valstybės ir jos žmonių sėkmės ir kultūros bei ūkio raidos plėtros, atsižvelgiant į miesto ir kaimo darnią raidą.“

Tyrimo antrojo klausimo paskirtis – aiškintis, kodėl susiklosto įtampos vertinant švietimo dabartinio raidos etapo filosofinius, vertybinius pagrindus. Kaip minėta anksčiau, aptariant tyrimo metodologiją, straipsnyje pristatoma tik vienos diskurso koalicijos – švietimo ekspertų – požiūris į švietimo būklę, problemas, esamus vyriausybinius dokumentus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Švietimo ekspertų požiūris į švietimo būklę, problemas, esamus vyriausybinius dokumentus

Kategorijos	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Švietimo būklės apibūdinimas	Ugdymo filosofiniai pamatai nenuoseklūs	<...> Vilniaus universiteto mokslininkai konstatavo, kad ugdyme yra ugdymo filosofijos eklektika. <...> Dabar gi reikia grįžti prie pamatinių ugdymo dalykų. Pamatai, deja, suaižėję“ (Švietimo ekspertų koalicija (toliau – ŠEK), www.delfi.lt , 2015-09-12)
	Vyrauja finansiniai sumetimai	Daugelis sprendimų buvo pagrįsti ne tiek ugdymo, kiek taupymo tikslais. Pavyzdžiui, mokyklų tinklo pertvarka, kuri buvo labai drastiška. Kartais pinigų trūkumas nusverdavo realius mokinių interesus (ŠEK, www.delfi.lt , 2015-09-12)
	Rinkos santykiai švietime	<...> turime tiek gerų, tiek prastų mokyklų. Nemaža dalimi dėl to, kad dalies mokyklų vadovai sugebėjo išsireikalauti jiems palankių politinių sprendimų. Kitas dalykas – prasidėjo agresyvios rinkodaros laikotarpis, kai labai sunku tėvams susigaudyti, kur yra įvaizdis, o kur – tiesa. Visą dar labiau sukomplikavo demografinė krizė ir labai sumažėjęs mokinių skaičius. Dalis mokyklų paprasčiausiai bando bet kuria kaina išgyventi. Socialinės mokytojų apsaugos problemos pradeda vyrauti prieš ugdymo kokybės klausimą (ŠEK, www.lietuossarasas.lt , 2015-11-22)
	Išgyvenimas vyrauja prieš ugdymą	
	Konkrečios švietimo vizijos stoka	<...> švietimas ir toliau skęsta imitacijų ir simuliacijų liūne. Išėitis labai aiški – dera baigti su skirstymu į savus ir svetimus, būtina visiems susitelkti ir susitarti dėl visuminės švietimo vizijos, jos filosofinio pagrindo (ŠEK, www.delfi.lt , 2016-11-04)
	Mokytojų frustracija	<...> Lietuvoje mokytojai dabar yra įsitempę. Vieną dieną kalbame, kad pailginsime mokslo metus, po dviejų savaitių atšaukiame. <...> Man kartais atrodo, kad mokytojai numoja ranka ir sako – ai, gi tuoj ir vėl pakeis. Ta frustracija yra vidinė, gili (ŠEK, www.lrytas.lt , 2017-04-10)
	Vertybinio pagrindų stoka	Mūsų švietimo sistema krinta į bedugnę, neturi rimtų atramos taškų – vertybių. Kol nesusitarsime, statsime kreivą šleivą namą. <...> dabar pas mus metų metus perrašomi koncepcijos, dokumentai. Tačiau tai daugiau imitacinis laukas (ŠEK, www.lrytas.lt , 2017-05-22)
	Dokumentų ir praktikos atotrūkis	Atlikta ketverių metų Lietuvos švietimo būklės apžvalga parodo, kad kiekvienoje srityje <...> atlikta svarbių ir perspektyvių darbų, tačiau yra ir tobulintinų ar net apleistų veiklų, stokojama sisteminio, procesinio, situacinio mąstymo dermės, parengtų konceptualių dokumentų ir praktikos sąryšingumo (ŠEK, www.lyderiulaikais.lt , 2017-06-09)

Kategorijos	Subkategorijos	Prasminiai vienetai
Įvardijamos švietimo problemos	Rinkos ekonomikos santykiai švietime	Dabar Lietuvoje galima identifikuoti ugdymo tendenciją, atliepančią gamybinius santykius. Tai atsispindi ir dokumentuose, ir viešosiose kalbose. Pavyzdžiui, švietimo paslaugos teikėjai ir gavėjai (ŠEK, www.delfi.lt , 2015-09-12)
	Konkrečios švietimo vizijos stoka	„<...> Viena iš neoliberalios švietimo sampratos tezių yra tai, kad švietimas, kaip ir visa valstybė, turi tarnauti ūkio augimui. Valstybė neturi kištis į vertybinius dalykus, tačiau sudaryti visas sąlygas, kad švietimo sistemoje vyrautų verslo pasaulyje įprasti vertinimo būdai, pagrįsti įvairiais kiekybiniais rodikliais. Švietimas pradėtas suvokti kaip viena iš ūkio šakų, kuri yra organizuojama ir vertinama taip pat, kaip ir kitos ūkio šakos. Visa tai skatino vis plačiau taikyti testavimą ir konkurenciją tarp mokyklų“ (ŠEK, www.lietuvossarasas.lt , 2015-11-22)
	Nėra aiškaus švietimo tikslo	Gaila, kad kol kas dar nesame susitarę, ko norime, nes šiuo metu skamba daug prieštaringų idėjų. Vieni sako, kad turime būti labai konkurencingi, kiti – kad turime būti bendruomeniški, matyti kiekvieną bendruomenės narį. Mes neturime konkrečios švietimo vizijos, todėl labai blaškomes (ŠEK, www.delfi.lt , 2015-09-12)
	Globalios įtakos švietimui	<...> mes neturime tikslo. Kai nežinai, kur eini, nesvarbu, kuriuo keliu eiti. Vis vien eini į nežinią. Mes nesame išsikėlę, ko norime. Ar mes norime išsaugoti mažas mokyklas, ar norime jas uždaryti, ar mūsų pagrindinis tikslas yra atsidurti pirmame reitingų dešimtuke, ar tai, kad mokyklose sumažėtų savižudybių, blogai besijaučiančių mokinių, patyčių (ŠEK, www.lyrtas.lt , 2017-04-10)
Santykis su esamais švietimo dokumentais	Nutolimas nuo pradėtos reformos krypties	<...> švietimas, kaip ir visuomenė, yra veikiamas globalių įtakų, ateinančių iš tarptautinių organizacijų – ir Pasaulio banko, ir OECD. Globalios įtakos irgi lėmė, kad nukrypome nuo tako, kuriuo turėjome eiti (ŠEK, www.delfi.lt , 2015-09-12)
	Nepripažįstama galiojanti valstybinė švietimo strategija	<...> Jei pažvelgtume į koncepciją, kurią rengė Meilė Lukšienė su bendraminčiais, pamatytume nuostatą, kad visi turi būti įtraukti į švietimo procesą, turi vykti diskusijos, o mokytojas įsivaizduojamas kaip plačią autonomiją turintis profesionalas. Tačiau vėliau, kai prasidėjo konkrečios reformos, pradėta darytis į įvairias užsienio valstybių praktikas ir vis daugiau idėjų perėmėme iš tų valstybių, kur vyrauja neoliberali švietimo samprata, kurioje konkurencija kur kas svarbiau nei pasitikėjimas (ŠEK, www.lietuvossarasas.lt , 2015-11-22)
	Abejojama naujos koncepcijos įgyvendinimu	Didžiausia bėda – neturime švietimo sistemos vizijos. Mes turime būti susitarę nacionaliniu lygiu (ŠEK, www.lyrtas.lt , 2017-05-22)
		Ryšėja ir švietimo sistemos kaip sudėtingos sistemos fragmentiškas ir atskirų sistemų darnos bei visuminės vizijos stoka. Seimui rekomenduojama inicijuoti visos švietimo vizijos parengimą – tai turi tapti nacionaliniu susitarimu ir įtvirtinta kaip nacionalinis gėris, kurio privalu visiems siekti. Vizijai įgyvendinti dera parengti strategiją (ŠEK, www.lyderiulaikas.lt , 2017-06-09)
		Geros mokyklos koncepcija <...> patvirtinta, bet jos įgyvendinimui iš esmės nežengti jokie rimti žingsniai. Tiesa, Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra bando remtis šios mokyklos koncepcija, rengdama dokumentus. O kur kiti? Galima daryti išvadą, kad pati ŠMM patvirtinta koncepcija ir programuoja jos įgyvendinimo žlugdymą. Geriausiu atveju galima jos mimikrija. Kyla klausimas, kodėl taip yra (ŠEK, www.delfi.lt , 2017-01-06)

Tyrimų rezultatai rodo prieštarigus švietimo ekspertų požiūrius. Dalis švietimo būklę apibūdina sąvokomis: *eklektika, liūnas, bedugnė*, įspūdį sustiprindami menkinančiomis sąvokomis *simuliakrai, mimikrija, imitacijos*.

Nuosaikiau vertinantieji įvardija švietimo būklės netolygumą ir tokios situacijos priežastis, kaip antai: švietimo tvarkymą išimtinai vadovaujantis finansiniais sumetimais, jų vardan aukojant realius mokinių interesus; rinkos santykių įsigalėjimą švietime jam nepalankiomis demografinės krizės sąlygomis, kai prioritetu tampa mokyklų ir mokytojų išgyvenimas, o ne ugdymo kokybė; švietimo dokumentų ir praktikos atotrūkį. Taigi ekspertai konstatuoja finansinių sumetimų ir konkurencijos nulemtų reformų požymių ryškėjimą arba, anot M. Lukšienės (1999), įsigalintį pragmatinį-technologinį srautą.

Įvardydami švietimo problemas ekspertai irgi pabrėžia švietime įsigalėjusius rinkos santykius: švietimas kaip *paslauga, teikiama paslaugos gavėjams*; švietimas prilygintas kitoms ūkio šakoms, jam taikomi tie patys kiekybiniai matavimo kriterijai, ekonomiško, konkurencingumo kriterijai. Pastebimas ir įvykęs posūkis nuo *konceptijos, kurią rengė Meilė Lukšienė su bendraminčiais*, idėjų įtvirtinimo į *neoliberalia sampratą* ginđžiamą švietimą. Pripažįstama, kad švietimą veikia *globalios įtakos*, galėjusios prisidėti prie to, kad švietime *pasukome nuo kelio, kuriuo turėjome eiti*. Tuo keliu laikoma kryptis, modeliuota 1992 m. *Lietuvos švietimo koncepcijoje*. Taigi pastebimi švietimo reformos krypties keitimosi požymiai.

Akivaizdus problemiškas švietimo ekspertų santykis su esamais švietimo vyriausybiniiais dokumentais, pvz., *Valstybine švietimo 2013–2022 metų strategija* (2013), tarsi dokumento, jame formuluotos švietimo misijos, vizijos apskritai nebūtų – siūloma Seimui inicijuoti vizijos parengimą, įtvirtinti ją kaip *nacionalinį gėrį*, rengti strategiją šiam gėriui – vizijai – įgyvendinti. Kiekvieno iš diskurse dalyvaujančių švietimo ekspertų konstatuojama, kad dėl švietimo *nesame susitarę, neturime tikslo*.

Diskusija

Atkreipus dėmesį į P. Rado (2001) pabrėžtą žiniasklaidos galią veikti visuomenėje atsirandančias švietimo reikalų interpretacijas ir švietimo praktiką, diskutuotina, ar nuolatos viešajame diskurse kartodami švietimą menkinančias įtaigas sąvokas (*simuliakrai, imitacijos, mimikrijos, liūnai, bedugnės*) švietimo ekspertai prisideda prie švietimo problemų tikslaus įvardijimo ir juolab sprendimo, prie pasiteisinančių idėjų įgyvendinimo, ar atvirksčiai – gilina irgi ekspertų pabrėžtą mokytojų *gilią vidinę frustraciją* ir nuostatą – *ai, gi tuoj ir vėl pakeis*. Nes logiška galvoti: negali būti neatšaukta tai, kas yra *liūnas*. Todėl abejotina, ar tokio pobūdžio kritinio vertinimo grįžtamasis ryšys galėtų turėti švietimo būklei pozityvios įtakos.

Diskutuotina, kodėl, turėdami *Valstybinę švietimo 2013–2022 metų strategiją* (2013) ir ten sudėstytas švietimo *misiją, viziją*, pakartojamus vertybinius švietimo principus,

tvirtiname, kad neturime filosofinio pamato, vertybinių atramų, neturime krypties, tikslo. Dera pripažinti, kad nė viename iš analizei pasirinktų vyriausybinių dokumentų, kaip duomenų šaltinių, nepavyko rasti tiesiogiai įvardyto ugdymo filosofinio pagrindo, suteikiančio sistemai paradigminę kryptį. Ją iš dalies galima numanyti tik iš pakartojamų vertybinių principų. Taigi, viena vertus, besąlygiškai tvirtinti, kad visiškai nėra vertybinių atramų, lyg ir nėra pagrindo. Antra vertus, vien paskiros atramos nebūtinai garantuoja krypties nuoseklumą.

Drįsčiau teigti, kad strategijoje suformuluotos švietimo vizijos turinys yra tokio platumo, kad prie jo dabar sėkmingai prisitaiko priimami *postrateginiai* sprendimai, galintys vesti visomis tyrimo teorinių pagrindų skirsnyje apibūdintomis R. Želvio įvardytomis skirtingų reformų kryptimis – tiek *konkurencijos* ar *finansinių sumetimų* nulemtų reformų, tiek Lietuvos švietimo kūrimo pradžioje modeliuotos *lygių galimybių* reformos kryptimis. Remiantis dokumentų krypties ir praktinių sprendimų prieštaravimu ryškėja įtampų tendencijos. Švietimo ekspertų taikliai pastebėtos globalios įtakos ir jas įtvirtinančios organizacijos – Pasaulio bankas, EBPO (OECD), nepaminėta UNESCO, teigianti lygių galimybių, kokybiško švietimo kiekvienam, įtraukiojo ugdymo filosofiją, ja tikėta ir remtasi pirmąjį reformos dešimtmetį. R. Želvys (2009) pateikia kur kas platesnį globalių jėgų įtakų spektrą nei čia paminėtieji. Tačiau čia minimi galios centrai duoda toną skirtingoms švietimo reformų kryptims. Tikėtina, dabartiniu metu Lietuvos švietime pasiektas visų trijų globalios galios centrų skirtingų filosofijų ir jas atitinkančių, vienas kitam prieštaraujančių švietimo sprendimų konfrontacijos pikas. Savo ruožtu ši konfrontacija duoda pagrindą konstatuoti sistemos eklektiką, pasigesti aiškios krypties, aiškaus tikslo. Iš to tikėtinai kyla naujos švietimo *vizijos* kaip *nacionalinio gėrio* ilgesys.

Diskutuotina tokios vilties prasmė, turint omeny dabartinės Lietuvos visuomenės raidos etapo, t. y. švietimo konteksto, bruožus. M. Lukšienė 1999 m. tvirtino: „Galime tarti, kad baigiame pereiti į rinkos ekonomiką, tik dar nebaigė kurtis šio tipo mūsų visuomenė ir žmogus.“ Filosofas A. Jokubaitis 2017 m. konstatuoja: „Dabartinė visa Lietuva tapo didelio pilietinio ir žmogiškojo susvetimėjimo fabriku, nors kovojant su Sovietų Sąjunga buvo žadama visai kita žmogaus ir visuomenės vizija. Karaliumi tapo kapitalas. Sovietmečio pabaigoje buvo žadama rinkos ekonomika, bet vietoj jos gavome rinkos visuomenę.“

Taigi turime su reformos pradžia palyginti kardinaliai pasikeitusį švietimo kontekstą. Dabarties politiniuose sluoksniuose, priimančiuose sprendimus, stambiojo verslo sluoksniuose, dalį tų sprendimų parengiančiuose ir pasiūlančiuose, vyrauja vizija *homo economicus* visuomenės, kurioje, anot filosofo G. Česnako (2017), „<...> įsigali individų vertinimas pagal jų ekonomines funkcijas, produktyvumą, konkurencingumą, kitus ekonominius parametrus, bet ne individo pasitenkinimas gyvenimu, visuomenės santarve, patiriamo streso lygiu, bendravimo su vaikais trukme, bendruomeniškumu, pasitenkinimu veikla, atliekiant ne tik ekonomines funkcijas“, kuri „atitolusi nuo humanistikos ir socialinio jautrumo ir persmelkta kategorišku ekonominiu racionalumu“. Ar tokiomis sąlygomis

patikėdami švietimo viziją tvirti politikams galutinai neįtvirtintume *persmelktos kategorišku ekonominiu racionalumu* švietimo krypties, konkurencijos lemiamos reformos, kaip dalies švietimo ekspertų trokštamo *nacionalinio gėrio*?

Kita vertus, galima visuose dokumentuose pakartoti švietimo rekonstrukcinę misiją ir ja vis dar tikėti, bet analizuojantys švietimo politikos ir ekonomikos sąsajas mokslininkai (pvz., Želvys, 2009; remiasi House, 2000) laiko tai vien *geru palinkėjimu*, nes be ekonominio pagrindo švietimas kitų socialinių pokyčių, anot mokslininkų, jokių būdu aplenkti negalintis. Sutikus, kad švietimą besąlygiškai veikia kontekstas ir kad nuo jo „atsieti švietimo tobulinimo planai pasmerkti žlugti“ (Želvys, 2009), švietimui dabar beliktų tik kapituoliuoti prieš įsivyraujantį kategoriškąją *ekonominį racionalumą*. Sunkiai susitaikant su *lygių galimybių* reformos išdavimu skęstančiam švietimui, ko gero, teliktų šiaudas: revizavus iki šiolei priimtus sprendimus, toliau tikslingai įtvirtinti tuos, kurie vestų visuomenės raidą humaniškųjų vertybių, bendruomeniškumo kūrimo kryptimi. Realu ar dabartinėmis verslo, rinkos kaip vertybių išpažinimo sąlygomis, metaforiškai tariant, tik donkichotiška? Švietimo situacija, drįsčiau teigti, ribinė. Bet ribinėje situacijoje švietimas turėtų apsispręsti.

Išvados

Analizuotuose švietimo vyriausybinių lygmens dokumentuose nuo pat švietimo reformos pradžios palyginti nuosekliai išlaikoma švietimo rekonstrukcionistinė misija, vertybiniai švietimo principai *humaniškumas, demokratiškumas, nacionalumas, atsinaujinimas*, tačiau nėra tiesiogiai įvardyto švietimo, ugdymo filosofinio pagrindo, kuris suteiktų sistemai paradigminę kryptį.

Dalis tiriamame diskurse švietimo tema dalyvaujančių švietimo ekspertų švietimo būklę apibūdina sąvokomis *eklektika, liūnas, bedugnė* ir pan. Toks žiniasklaidos viešajame diskurse nuolat kartojamas vertinimas gali turėti įtakos švietimo praktikai stagnuoti, visuomenės neigiamam požiūriui į švietimą susiklostyti.

Nuosaikiai švietimo būklę ir problemas vertinantys ekspertai konstatuoja rinkos santykių švietime išsigalėjimą, ekonominio finansinio tikslingumo priimant sprendimus įsivyravimą, t. y. pripažįsta, kad greta *lygių galimybių* reformos, modeliuotos švietimo reformos pradžios laikotarpiu, išgali *finansinių sumetimų* ir *konkurencijos* lemiamos reformos.

Dėl to priimami postrateginiai trejų metų reformų kryptims atstovaujantys ir tarpusavyje filosofiniu, vertybiniais pagrindais prieštaraujantys švietimo sprendimai sukuria prielaidas įtampoms vertinant švietimo raidos dabartinę kryptį susiklostyti.

Literatūra

- Česnakas, G. (2017). *Aukštojo mokslo reforma kaip „homo economicus“ visuomenės kūrimas*. [žiūrėta 2017 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/giedrius-cesnakas-aukstojo-mokslo-reforma-kaip-homo-economicus-visuomenes-kurimas-500-802938>.
- Duoblienė, L. (2009). Ugdymo turinio formavimo politika: socialinė reprodukcija ir jos įveika. In Vilniaus universiteto autorių kolektyvas. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos* (p. 106–135). T. Bulajeva, L. Duoblienė (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- House, E. R. (2000). Economic Change, Educational Policy Formulation and the Role of the State. In H. Altrichter, J. Elliott (eds.), *Images of Educational Change*. Buckingham: Open University Press.
- Jokubaitis, A. (2017). *Lietuvos elitas nesirūpina beturčiais – ir už tai bus nubaustas*. V. Laučiaus interviu su A. Jokubaičiu. 2017 m. kovo 6 d. [žiūrėta 2017 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/165591>.
- Lietuvos švietimo taryba. (2017). *Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 m. apžvalga*. [žiūrėta 2017 m. spalio 1 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9258&p_k=1&p_t=173686.
- Lukšienė, M. (1999). Pamąstymai. Post scriptum. In M. Lukšienė. *Jungtys* (p. 326–397). Vilnius: Alma littera.
- McCulloch, G. (2004). *Documentary Research in Education, History and the Social Sciences*. London and New York: Routledge. Falmer, Taylor & Francis Group.
- Mertens, D. M. (1998). *Research Methods in Education and Psychology: Integrating Diversity with Quantitative and Qualitative Approaches*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Rado, P. (2001). *Švietimas pereinamuoju laikotarpiu. Švietimo politikos kūrimo kryptys Vidurio Europos ir Baltijos šalyse*. Vilnius: Garnelis.
- Robson, C. (2004). *Real World Research* (2nd ed.). London: Blackwell Science.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative evaluation and research methods* (3rd ed.). Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction* (Third edition). London: Sage.
- Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“. (2012). Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. XI-2015. [žiūrėta 2017 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=425517&p_tr2=2.
- Vilniaus universitetas. (2009). *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. T. Bulajeva, L. Duoblienė (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Želvyys, R. (2003). Švietimo politika. In R. Želvyys, V. Būdienė, A. Zabulionis. *Švietimo politika ir monitoringas. Švietimo studijos* (p. 5–100). Vilnius: Garnelis.

Želvys, R. (2009) Lietuvos švietimo politikos kontekstas. In Vilniaus universiteto autorių kolektyvas. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos* (p. 13–31). T. Bulajeva, L. Duoblienė (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Žydzūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

Trends in the Modelled Direction of Education and Context Tensions

Ramutė Bruzgelevičienė

Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Education and Philosophy, 39 Studentų St., LT-08106 Vilnius, Lithuania, ramute.bruzgeleviciene@leu.lt

Summary

The article analyses the problem of Lithuanian modelled education direction and context tensions in the current stage of the development of Lithuanian education, raising a problematic research question: why do tensions form between the envisaged education direction and the assessment of its current development? The methodological approach is based on qualitative documentary research. The theoretical basis of the research is the conception of threefold education reforms: equal opportunities, financial considerations, competition-driven, the conception of two approaches to education: humanistic-cultural and pragmatic-technological. Conclusions are presented based on the data analysis carried out by applying the deductive version of a qualitative content analysis method.

From the very start of the reform, the analysed government-level education documents reveal a comparatively consistent adherence to a reconstructionist mission of education, value principles such as *humanity, democratic character, national dimension, renewal*, however, the philosophical basis of education and upbringing that would provide the system a paradigmatic direction has not been named directly.

Some of the education experts participating in the investigated discourse on education describe the state of education using such concepts as *eclecticism, marsh, abyss*, etc. This assessment is constantly reproduced by the mass media and may result in the stagnation of education practice and the formation of the negative attitude of society toward education.

The experts who assess the state and problems of education moderately affirm the establishment of market relations in education, prevalence of economic-financial expedience in decision-making, i.e. they acknowledge that alongside with the reform of equal opportunities, modelled during the start-up period of the education reform, reforms driven by financial considerations and competition begin to prevail. For this reason, post strategic educational decisions which

represent the directions of threefold reforms and contradict each other on a philosophical and value basis make assumptions for the formation of tensions in assessing the current direction of the development of education.

Keywords: *the purpose of education, goals, principles, state, documents, reform.*

Gauta 2017 11 30 / Received 30 11 2017
Priimta 2017 12 06 / Accepted 06 12 2017